

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ VS АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

**Т. В. ДАНИЛОВА, кандидат філософських наук, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
E-mail: danilova_tv@ukr.net**

Анотація. Протягом останніх років процес глобалізації став об'єктом уважного дослідження. Неоднозначність інтерпретацій, протилежні оцінки цього складного суперечливого феномену, а також зростання та ускладнення міжцивілізаційних зв'язків ставить перед людством ще більше питань, які потребують належного висвітлення. Метою цієї статті є дослідження концепцій апологетів та противників процесу глобалізації.

Ключові слова: *глобалізація, антиглобалізація, держава, міжнародний порядок, транснаціональні корпорації*

На межі XXI століття в розвитку людської цивілізації виразно окреслилися тенденції до глобалізації, тобто до зближення народів і держав, до виникнення єдиного економічного, політичного, інформаційного простору, до інтенсивного обміну знаннями і технологіями [3; 4; 6; 7]. Виникла нова ідеологія глобалізму, яка багато в чому ігнорує альтернативні сценарії майбутнього людства. З одного боку, глобалізація - це процес неминучий, оскільки він обумовлений економічною взаємозалежністю країн, розвитком засобів комунікації та інформатизації, поширенням освіти і знань, що призводить до переходу від простої взаємодії народів і країн до формування єдиного, цілісного світу. Глобалізація - це виникнення єдиної світової економіки, єдиного світового ринку, тобто єдиного ринку капіталу, єдиного ринку товарів і послуг, єдиного ринку робочої сили. Національні кордони ніяк не повинні заважати цій єдності. Отже, це природний і неминучий процес.

З іншого боку, глобалізаційні тенденції викликають тривогу і критику серед політиків, вчених, активістів громадянського суспільства, деяких лідерів бізнесу, стурбованих становленням нової, невидимої всесвітньої імперії під егідою світової фінансової олігархії, проникненням влади грошей у такі «нематеріальні» сфери, як наука, освіта і культура. Глобалізація економіки призвела до того,

що реальна влада від політиків у парламенті та виконавчих структур перемістилася у фінансові інститути, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ) і транснаціональні корпорації (ТНК). Таким чином, економіка і політика все менше визначаються всередині держав і все більше - всередині цих інститутів.

Аналіз досліджень і публікацій. Протягом останніх років процес глобалізації став об'єктом уважного дослідження. Так, зокрема, С. Гантінгтон, Дж. Мендл, Дж. Міклтуейт пов'язують глобалізаційні процеси з типом економічного зростання, необхідним для подолання бідності. Отже, глобалізація повинна прогресувати. Данаер К., Ш. Роутботам, С. Лінколь аналізують протестні форми боротьби з глобалізмом (сам Данаер К. є активістом антиглобалістської неурядової організації Global Exchange). Мерфі К. стверджує, що кінцевий результат глобалізму невідомий. Неоднозначність інтерпретацій, протилежні оцінки цього складного суперечливого феномену, а також зростання та ускладнення міжцивілізаційних зв'язків ставить перед людством ще більше питань, які потребують належного висвітлення.

Мета дослідження – аналіз концепцій апологетів та противників процесу глобалізації.

Результати дослідження та їх обговорення. Західні дослідники проблем політичної глобалізації та «розмивання» держави поділяються на дві групи – апологетів і скептиків. Радикальний апологетичний напрям представлений іменами К. Омае, Т. Фрідмана, Дж. Бхагваті. Один з найвпливовіших японських учених і найвідоміший на Заході японський гуру бізнесу К. Омае у своєму бестселері «Світ без кордонів» доводить, що створення глобальної стратегії є «майже що питанням виживання» світу, оскільки конкуренція в більшості сфер діяльності набуває глобального характеру. Глобалізація світової економіки може призвести до руйнування традиційної національної держави, оскільки, на думку К. Омае, держава є неприродним утворенням: всі індивіди, в першу чергу, належать нашій планеті і, тільки в другу - своїм місцевим громадам. Наростаючий потік людського знання позбудеться націоналізму і допоможе створити новий світ вільних федерацій, асоціацій регіонів і регіональних держав [13].

Апологетом глобалізації виступає й один з найвідоміших американських журналістів, міжнародний оглядач газети The New York Times Т. Фрідман, який зазначає, що глобалізація є благом для майбутнього людства, оскільки шанси на успіх визначатимуться не громадянством і місцем проживання, а освітою, здібностями, завзятістю, винахідливістю та доступом до світової комунікаційної системи. Ця ситуація радикально змінить умови діяльності

величезних мас людей, які живуть на стику з «пласким світом» (світом, в якому панують горизонтальні структури, які більше відповідають моделі рівноправного співробітництва), відчувають його вплив і вже сьогодні можуть скористатися його перевагами [9].

На думку професора економіки, права та міжнародних відносин Колумбійського університету Дж. Бхагваті, економічна глобалізація є позитивним процесом, який відкриває перед країнами, що розвиваються, нові можливості, знайомлячи їх з останніми технологіями, підвищуючи рівень життя громадян, скорочуючи масштаби нерівності [5].

Еволюціоністський напрям прихильників глобалізації представлений іменами Дж. Розенау, Е. Гідденса, Р. Фолка та ін. Всі вони відзначають історичну безпрецедентність сучасної форми глобалізації, яка вимагає від держав і суспільств поступової адаптації до взаємозалежного і нестабільного світу. Американський професор політичних наук Дж. Розенау наголошує на тому, що поняття «глобалізація» має вужче значення і значно специфічніший зміст, ніж поняття «універсалізм» і «складна взаємозалежність»: воно відсилає не до цінностей і структур, а до процесів, до поєднань, які зароджуються в умах і поведінці людей, до взаємодій, що виникають тоді, коли індивіди та організації зайняті своїми буденними справами і прагнуть досягти поставлених перед собою цілей. Процеси глобалізації відрізняються тим, що вони не знають жодних територіальних чи юридичних бар'єрів, легко долають державні кордони і здатні вплинути на будь-яку соціальну спільноту в будь-якому місці світу. «Мережева модель» сучасної світобудови, запропонована Дж. Розенау [14], побудована в дусі сучасних неоліберальних теорій міжнародних відносин. На його думку, міжнародна система перебуває у фазі, близькій до, так званої, турбулентності. Це означає, що система не просто переживає ряд трансформацій і коливань, а знаходиться в ситуації тривалої нерівноваги, коли її структура розхитується і наближається до кардинального зрушення (турбулентності). За твердженням Дж. Розенау, останній такий зсув стався після Тридцятирічної війни в 1648 році, коли була утворена Вестфальська система міжнародних відносин. Причини докорінної трансформації дослідник бачить у тому, що індивіди усвідомили важливість своєї ролі в рамках світової політики; з'явилося багато нових недержавних суб'єктів світової політики; владні відносини переорієнтувалися на користь більш вузьких груп.

Англійський соціолог Е. Гідденс [10] визначає глобалізацію як інтенсифікацію соціальних відносин, які пов'язують віддалені місця таким чином, що локальні події формуються подіями, що

відбуваються за багато миль від них і розповсюджуються на весь світ. Для Е. Гідденса глобалізація є прямим продовженням модернізації, оскільки сучасності внутрішньо притаманна глобалізація. Відомий американський професор Р. Фолк стверджує, що зростаючий глобальний економічний взаємозв'язок значною мірою спричинений впливом Інтернету та світових засобів комунікації. Це створює загальне і одномоментне сприйняття новин, суттєво змінює наше уявлення про світовий порядок. Як і інші дослідники глобалізації, він наголошує на тому, що держава поступається своїм впливом транснаціональним корпораціям та банківським системам, які діють на міжнародній арені з мінімальними обмеженнями. Посилюється вплив локальних і транснаціональних ініціатив окремих груп громадян. Міжнародний порядок, який визначається цими силами, являє собою перехід від світу суверенних територіальних держав до, так званого, світового села [8].

На відміну від апологетів глобалізації світу, деякі дослідники скептично ставляться до цього процесу і не вважають його невідворотним шляхом розвитку людства, наполягаючи на його штучному характері. Наприклад, цілий ряд дослідників вважає поняття «глобалізація» звичайним міфом, спрямованим на приховування конфронтаційної реальності розвитку світової економіки. Зокрема, подібну точку зору поділяють англійці соціолог П. Херст і економіст Г. Томпсон. У своїй роботі «Глобалізація під питанням» [11] вони доходять висновку, що цей процес насправді являє собою звичайну інтенсифікацію міжнародної торгівлі, яка навіть не є унікальною в історії і не перевершує показники періоду кінця XIX - початку XX ст. Доводячи це, дослідники підкреслюють, що в останні роки спостерігалось зростання впливу національних урядів на транснаціональні корпорації, які занадто роз'єднані, щоб представляти будь-яку реальну загрозу. Світу, менш орієнтованого на міць держави, ніколи не існувало і не буде існувати. Всю глобалізацію придумали держави, вони ж користуються її плодами.

Німецькі дослідники Х.-П. Мартін і Х. Шуманн у своїй відомій праці «Пастка глобалізації. Атака на процвітання і демократію» [12] говорять про диктатуру всесвітнього ринку, про руйнівну діяльність МВФ і фінансової олігархії провідних країн Заходу, що стоїть за ним. Вони відзначають, що глобалізація, об'єднуючи світ, одночасно і руйнує його. Управляючі інвестиційних фондів і транснаціональних корпорацій з капіталом в мільярди доларів паралізують національні держави. При цьому політики все швидшими темпами здійснюють дерегуляцію, спираючись у своїх діях на фінансову і промислову еліту. Результатом незмінно є чергові програми жорсткої економії і масові

звільнення. Такі країни, як Бразилія, де багаті селяться в відгороджених гетто, а більшість населення веде боротьбу за існування, стають всесвітньою моделлю. Сучасну цивілізацію сьогодні можна представити як суспільство жебраків, які живуть своєю власною працею, і багатіїв, які живуть на ренту від праці інших [1].

Ідеологи антиглобалістського руху вважають, що глобалізація в її нинішній формі не сприяє покращенню міжнародних відносин. Навпаки, вона виявилася своєрідним каталізатором соціально-політичної напруженості і конфліктів на нашій планеті. Поляризація багатства і бідності, боротьба за ринки і природні ресурси, інформаційна та культурна експансія розвинених країн Заходу, сприйнята іншими народами як загроза їх культурній та цивілізаційній ідентичності.

ВИСНОВКИ

Сьогодні для кожної держави виключно важливим є вибір варіанту глобалізації, оскільки від цього залежить, чи буде вона в осяжному майбутньому існувати як держава. Надзвичайно складним представляється питання про долю національних держав, адже економічна глобалізація найчастіше поєднується зі зрушенням компетенції національної держави.

Очевидно, що сьогодні світова спільнота знаходиться на дуже відповідальному рубежі. Від вибору, який зроблять політики, залежить майбутнє світу в найближчі десятиліття. Тому вкрай важливим є філософське осмислення соціальної природи і політичних пріоритетів глобалізації, шляхів розвитку і співіснування різноманітних цивілізаційних світів, а також ідей і принципів, що визначають напрями світового розвитку.

Список літератури

1. Бурцев, В. В. Эволюция хозяйственного управления в эпоху глобализации финансовых рынков / В. В. Бурцев // Финансовый менеджмент. – 2002. – № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.finman.ru/articles/2002/4/678.html>

2. Горбатюк, Т. В. Опозиція трансгуманізм і алармізм: перспективи розвитку / Т. В. Горбатюк // Вісник харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». – 2011. - № 940, Вип. 41. – С. 48-53.

3. Горбатюк, Т. В. Роль комунікації в глобалізаційному процесі / Т. В. Горбатюк // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. - К.- 2011. – Вип. 55 (12). - С. 241-245.

4. Горбатюк Т. В. Теорія цивілізацій та гуманітарні проблеми людства / Т. В. Горбатюк, Т. В. Данилова. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. – 640 с.
5. Bhagwati, J. In Defense of Globalization: With a New Afterword / J. Bhagwati. – Oxford University Press, 2007. – 344p.
6. Danylova T. Approaching the East: Briefly on Japanese Value Orientations / T. Danylova // Research Revolution. International Journal of Social Science & Management. – Vol.II. – Issue 8. – 2014. – P. 4-7.
7. Danylova T. V. Overcoming the Cultural Differences: Parable as a Means of Intercultural Dialogue / T. V. Danylova // Антропологічні виміри філософських досліджень. – 2013. – Вип.3. – С.42-51.
8. Falk, R. Predatory Globalization: A Critique / R. Falk. - Polity; 1 edition, 1999. - 232p.
9. Friedman T. L. The World is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century / T.L. Friedman. – Farrar, Straus and Giroux, 2005. - 488p.
10. Giddens, A. Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives / A. Giddens. - Routledge; Revised edition, 2002. – 124p.
11. Hirst, P., Thompson, G., Bromley, S. Globalization in Question / P. Hirst, G. Thompson. – Polity Press; 3rd Edition edition, 2009. – 304p.
12. Martin H.-P., Schumann, H. The Global Trap: Globalization and the Assault on Prosperity and Democracy / H.-P. Martin, H. Schumann. – Zed Books; 1st edition, 1997. – 280p.
13. Ohmae, K. The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies / K. Ohmae. - L.: Free Press, 1995. - 411 p.
14. Rosenau, J. N. Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity / J.N. Rosenau. - Princeton University Press, 1990. - 480p.

References

1. Burtsev, V.V. (2002). Evolyutsiya hozyaystvennogo upravleniya v epohu globalizatsii finansovyih ryinkov [Evolution of economic governance in the age of financial markets globalization]. Financial management, 4. Available at: <http://www.finman.ru/articles/2002/4/678.html>
2. Gorbatyuk, T. (2011). Opozytsiya transhumanizm i alarmizm: perspektyvy rozvytku [Opposition Transhumanism and Alarmizm in Perspective]. The Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series "Theory of Culture and Philosophy of Science", 940 (41), 48 – 53.
3. Gorbatyuk, T. (2011). Rol' komunikatsiyi v hlobalizatsiynomu protsesi [The role of communication in the globalization process]. Gilea, 55 (12), 241 – 245.
4. Gorbatyuk, T., Danylova, T. (2015). Teoriya tsyvilizatsiy ta humanitarni problemy lyudstva [The theory of civilizations and

humanitarian problems of mankind]. Nizhyn, Ukraine: Publisher PE Lysenko M.M., 640.

5. Bhagwati, J. (2007). In Defense of Globalization: With a New Afterword. Oxford University Press, 344.

6. Danylova T. (2014). Approaching the East: Briefly on Japanese Value Orientations. Research Revolution. International Journal of Social Science & Management, II (8), 4-7.

7. Danylova T. V. (2013). Overcoming the Cultural Differences: Parable as a Means of Intercultural Dialogue. Anthropological Measurements of Philosophical Research, 3, 42-51.

8. Falk, R. (1999). Predatory Globalization: A Critique. Polity; 1 edition, 232.

9. Friedman T. L. (2005). The World is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century. Farrar, Straus and Giroux, 488.

10. Giddens, A. (2002). Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives. Routledge; Revised edition, 124.

11. Hirst, P., Thompson, G., Bromley, S. (2009). Globalization in Question. Polity Press; 3rd Edition edition, 304.

12. Martin H.-P., Schumann, H. (1997). The Global Trap: Globalization and the Assault on Prosperity and Democracy. Zed Books; 1st edition, 280.

13. Ohmae, K. (1995). The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies. L.: Free Press, 411.

14. Rosenau, J. N. (1990). Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity. Princeton University Press, 480.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ VS АНТИГЛОБАЛИЗАЦИЯ: К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ

Т. В. Данилова

Аннотация. *На протяжении последних лет процесс глобализации стал объектом пристального внимания. Неоднозначность интерпретаций, противоположные оценки этого сложного противоречивого феномена, а также рост и усложнение межкультурных связей ставит перед человечеством еще больше вопросов, требующих должного освещения. Целью статьи является исследование концепций апологетов и противников процесса глобализации.*

Ключевые слова: *глобализация, антиглобализация, государство, международный порядок, транснациональные корпорации*

GLOBALIZATION VS ANTI-GLOBALIZATION: PROBLEM STATEMENT

T. Danilova

Annotation. *In recent years, globalization has become the subject of intense research. The ambiguity of interpretations, opposite assessment of this complex contradictory phenomenon, as well as the growth and increasing complexity of inter-civilizational communication poses more and more questions that require adequate answers. This paper aims to study the concept of apologists and opponents of globalization.*

Keywords: *globalization, anti-globalization, state, world order, transnational corporations*